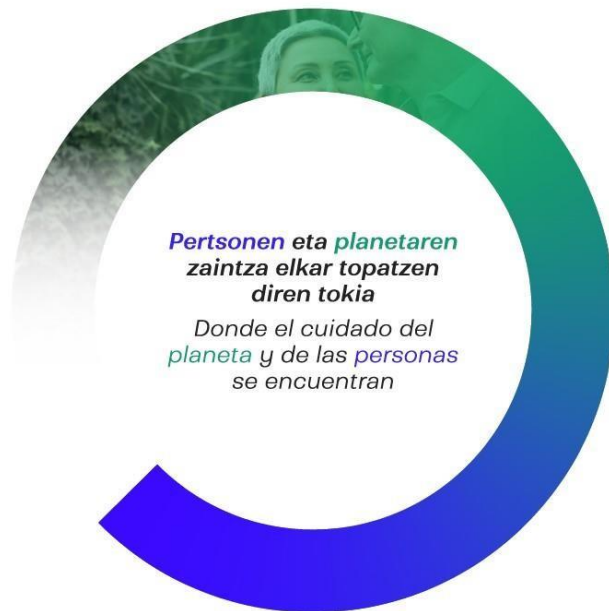

ARABA IN PROGRESS txostena

ARABA IN PROGRESSen jatorria ARABA HELBURU ekimena da. Eraikuntza-prozesu partekatua da, Diputatu Nagusiaren Kabineteak gidatua eta 2021ean garatua. Arabako Foru Aldundiak gizarteari lurraldeko gobernua etengabe irekitzeko konpromisoa hartu zuen, eta lehentasunezko lau jarduera-eremuetako 237 eragilek parte hartu zuten: ekonomia eta enplegua, klimaren aldeko ekintza, gizarte-politikak, gobernantza eta digitalizazioa.

Lan-prozesu horretan, lehentasuna eman zitzaizen Arabako Foru Aldundiak sustatu behar zituen jarduera-ildoei, eta Arabako lurraldearen ibilbidea markatu duten bi ildo estrategiko identifikatu ziren, espezializazio handiagatik eta erreferentzialtasunagatik: ingurumenarekin eta gizarte-politikekin lotutako politikak, zainketenak bereziki.

ARABA IN PROGRESS, Lurraldeko gobernua gizarteari hurbiltzeko etengabeko apustua da. Gobernantza aurreratuaren aldeko apustua, komunitate zientifikoaren, administrazioaren eta gizarte zibilaren arteko 8 elkarrizketen bidez garatua, zainketen eta klimaren aldeko ekintzaren eremuan. Egungo ziurgabetasun-testuinguruan, pandemiaren ondorioek markatuta, beste gizarte mota bat osatzen duen biztanleriaren zahartzeak, Ukrainako gerraren inpaktuak, klima-aldaketaren inpaktuak bizkortutako trantsizio energetikoak eta hirugarren herrialdeekiko mendekotasunak eraginda, Aldundiak bi ekimen bultzatzaileen aldeko apustua egiten du, egungo eta etorkizuneko gizartearen aurrerapena zehaztuko dutenak: **lurraldearen zaintza** eta **personaren zaintza**. Zortzi elkarrizketetan **100 pertsonak baino gehiagok** hartu dute parte, eta lurraldea kudeatzeko **adostasunak** eta **printzipio gidariak identifikatu dira, gobernantza iraunkorra, lankidetzakoa eta aurea hartzekoa izan dadin**.

ARABA IN PROGRESS hiru elementu bereizgarritan kokatzen da:

- ARABA HELBURUekin hasitako gobernantza-prozesuarekin jarraitzea.
- Aurrerapenarekin identifikatutako politika publikoen bi ekimen bultzatzailearen aldeko apustua: klimaren aldeko ekintza eta zaintza-politikak.
- Lurraldearekiko konpromisoa, komunitate zientifikoak eta adituek, administrazioak eta gizarte zibilak Gasteizen, Gaubean, Izkin, Agurainen, Armiñonen, Bastidan, Atarian eta Miñanon garatutako elkarrizketetan parte hartuz.

HITZAURREA

Zuzenean interpelatzen gaituzten bi trantsizioen erdian gaude: trantsizio energetikoa eta trantsizio soziosanitarioa. Alde batetik, Ukrainako gerraren ondorioengatik eta erregai fosilekiko mendekotasunagatik, administrazioak trantsizio energetikoa bizkortzeko premiaren aurrean jartzen ditu, eta trantsizio hori ukaezina zen PLANETA ZAINTZEA ziurtatu nahi badugu. Bestalde, pandemiaren eta biztanleriaren zahartzearen inpaktuak gizarte-zerbitzuak egokitzeko premiara garamatza, arreta, babesa eta ZAINTZAK eskain diezazkieten bereziki kaltebera den egoeran dauden PERTSONEI, bai eta sortzen ari diren egoerak prebenitzeko eta detektatzeko premiara ere, hala nola osasun mentala edo biztanleriaren zahartzea handitzearen ondoriozkoak.

COVID-19aren pandemiak ebidentzia berri bat eman du giza jardueren eta pandemien gorakadaren arteko harremanari buruz. Ekosistema oso-ukitugabeen inbasio oldarkorrek eta planetako sistema naturalen aldaketak osasunerako arriskuak sortzen ari dira. Era berean, pandemia inflexio-puntua izan da biztanleriaren osasun-beharrei eta osasun-politikaren lehentasunei dagokienez. Krisiak agerian utzi du osasun-sistema indartu beharra dagoela, herritarrek aurre egin behar dieten osasun publikoko mehatxu berriei erantzun egokia emateko. Bizitako esperientziak azpimarratu du gizarte-zerbitzuek arreta, babesa eta ZAINTZAK eman behar dizkietela egoera bereziki ahulean dauden pertsonei.

Trantsizio soziosanitarioak aurre egin beharko dio biztanleria zahartuaren konfigurazio soziodemografiko berriari. Bizitzaren etapek esanahi desberdinak dituzte haurtzaroaren, lanaren eta erretiroaren kontzeptzio tradizionalarekin alderatuta. Bizitzaren eta lanaren denbora funtsezkoa izan da denon bizitzan, eta ez da hain garrantzitsua izango. Erretiroaren osteko etapa gero eta luzeagoa izango da, eta horrek ondorioak izango ditu denboraren kudeaketan (banakakoa eta kolektiboa), zerbitzu publikoen kudeaketan eta gastuaren birbanaketan.

Euskadik, oro har, eta Arabak, bereziki, aparteko erronka bati egin behar dio aurre: munduko lurralde luzeenetako bat izatea. Hemendik 2050era bitarteko demografia-piramidearen zahartze handiak erronka sozial eta ekonomiko garrantzitsuak sortuko ditu, baina baita enplegu- eta negozio-aukera handiak ere. Urrunago joan gabe, biztanleriaren iraupen luzeko zaintza-premiak izugarri haziko dira hurrengo hiru hamarkadetan, batez ere mendekotasunarekin lotutakoak. Erronkak eredu soziosanitarioa birpentsatzea eta Ongizate Estatua birdimentsionatzea eskatzen du, erronka bermeekin bere gain hartu ahal izateko. Trantsizio hori ez da eraginkorra izango Arabako lurraldean zahartzeari eragiten dioten bi dimentsio kontuan hartzen ez badira: landa-mundua eta genero-ikuspegia. Zaintza-ekosistemak sortzea eta zainketak desfeminizatzea.

Trantsizio energetikoaz hitz egitean, Euskadik kanpoko mendekotasun energetiko handia du, kontsumitzen duen energiaren % 90 esportatzen du, eta horrek zehazten du energia-intentsitate handiko industria-ekoizpenaren egonkortasuna. Euskadi, 70eko hamarkadako petrolioaren krisiaren ondoren 80ko hamarkadan eraldaketa energetiko bat bizi izan zuen arren, petrolioaren mendekotasunetik gasaren mende egotera igaro zen, eta erronka bat du aurrean: erregai fosilen (gasaren industrian eta petrolioaren garraioan) mendekotasunetik energia berriztagarrietara eta energia-efizientziara igarotzea.

Energiaren ekoizpena eta erabilera dira klima-aldaketaren kausa nagusietako bi, berotegi-efektuko gasen isurien 2/3 eragiten baitituzte. Araba lurralde naturala da, eta energia garbia eta berriztagarria sortu behar du kanpoko energia-mendetasuna murrizteko. Planetarekin eta bere lurraldearekin arduratsua izan behar du, eta ez du ahaztu behar energia garbiaren ekoizpena bere biodibertsitatea behar bezala babestuz hartu behar dela bere gain: Arabak bere lurraldearen % 22 du Natura 2000 Sare gisa, eta horrek esan nahi du Euskadiko birikatzen hartzen dela: Natura Sarearen % 55 Araban dago. Arabako lurralde batek energia berriztagarriak sortzeko eta eraginkortasunez erabiltzeko aukera izan behar du, ingurumena zaintzeko eta erregai fosilekiko mendekotasun energetikoa murrizteko.

Herritarren benetako arazoei erantzun nahi dieten erakundeentzat funtsezkoa da gobernantza kolaboratiboko eta aurrea hartzeko prozesuetan aurrera egitea, modu partekatuan entzun, artatu eta lan egin ahal izateko. Eraldaketa handiak jasaten dituen testuinguruari aurrea hartzeak eta testuinguru hori etengabe aztertzeak aukera emango du Arabarako lehentasunezkoak diren eremuetan dauden adostasunak identifikatzeko, hala nola klimaren, zainketen eta garapen ekonomikoaren aldeko ekintzan, pertsonen eta lurraldearen zaintzarekin garapen ekonomiko jasagarria mantentzearen aldeko apustua egingo duen aurrerapen-paradigma baterantz aurrera egin ahal izateko.

PRINTZIPIO GIDARIAK

PLANETA ZAINZEA. Etorkizun iraunkorra, ongizatea lehenetsiz.

ENERGIA BERRIZTAGARRIAK

1. Erregai fosilekiko mendekotasunak gure sistema ekonomikoa eta gure ongizatea guztiz kaltebera bihurtzen ditu. Kalteberatasun hori gainditzeko, EBk ezarri zuen jarduera ekonomiko guztiak igaro behar duela ingurumen-jasangarritasunaren iragazkia.
2. Energia berriztagarriak dira gure autosufizientzia areagotzeko eta energia fosilen inportazioarekiko mendekotasuna mugatzeko tresnarik eraginkorrena.
3. Trantsizio-une honetan, kontraesanak izango dira, hala nola energia fosilei dirulaguntzak emateko "beharra". Garrantzitsuena ibilbide-orriak zehaztea da, dependentzia horiek ezabatu eta kontraesan horiek gainditu ahal izateko.
4. Finantzaketa, teknologia, kontzientziazioa eta borondate politikoa daude energia berriztagarrietarako trantsizioa bizkortzeko, baina arrakastaz aurrera egiteko, gobernantzan sakondu behar da: eragile politikoak (exekutiboa eta legegilea), ekonomikoak eta sozialak lerrotatu behar dira, helburu komun baten mesedetan: jasangarritasuna eta energia berriztagarriak.
5. Administrazioak arindu egin behar ditu lehenbailehen prozesu administratiboak eta burokratikoak, energia berriztagarrien proiektuen garapena gutxituko duen trabarik izan ez dadin.

ENERGIA-ERAGINKORTASUNA

1. Administrazio publikoek ez dute energia-paradigma aldatzeko behar den ezagutza teknologikoa. Funtsezkoa da lankidetzaren publiko-pribatua – soziala, energia-eraginkortasuneko ekimenetan aurrera egiteko.
2. Energia-efizientziari buruzko informazio gehiago behar da, bereziki herritarrentzako informazioa. Garrantzitsua da administrazioak energia-eraginkortasuneko hainbat neurri buruzko informazioa ematea, eta erreferente bat izatea administrazioan energia-eraginkortasuneko neurriak bultzatzeko. Administrazioak prozesuen katalizatzailea izan behar du energia-efizientzian aurrera egiteko.
3. Produktu eraginkorrak eta jasangarriak bermatzea prezio lehiakorretan, gizarte-kohesioa bermatzeko. Deskarbonizazioan aurrera egin nahi badugu, klase ertainak produktu edo zerbitzu berriak eskuratzeko aukera izan behar du. Adibide zehatz bat da mugikortasun jasangarriaren aldeko apustuak irisgarria izan behar duela guztiontzat (ibilgailu elektrikoa).
4. Iraunkortasunaren eta energia-efizientziaren aldeko apustuak industria-balioa eta lanpostuak sortuko ditu Araban.

LEHEN SEKTOREA

1. Kontsumitzaileak funtsezko eragileak dira lehen sektoreaz hitz egiten dugunean. Ezin da produkzioaz hitz egin kontsumoa pentsatu gabe. Premiazkoa da kontsumitzaileen pentsamoldea aldatzea. Produktuetan balio-kate berriak txertatzea, eta horiek ingurumenaren zaintzarekin eta jasangarritasunarekin lotuta egotea. Gainera, hurbiltasuna eta denboraldia bezalako kontzeptuak berreskuratu behar dira, eta elikadura-ohituretan txertatu.
2. Teknologia izan behar du paradigma-aldaketaren eragilea lehen sektorean. Ezagutzak eta teknikak nekazaritza-produkzioko eredu linealen prozesua errazten dute ekoizpen-eredu zirkularretan. Teknologiari esker, gai izango gara klima-aldaketaren berehalako fenomenoetara egokitzeko eta epe ertain eta luzera dituen ondorioak arintzeko.
3. Teknologiaren sustapenarekin batera, lehen sektoreko eragileek prestakuntza eta garatzeko eta erabiltzeko erraztasunak eman behar dituzte.
4. Funtsezkoa da gobernantza arautzailea txertatzea lehen sektoreak izaten duen eraldaketa-prozesuan. Erregulazioa ezin da sektorearen atzetik joan, eta ezin ditu ahaleginak zehatzera bideratu. Borondate-aldaketa bat egon behar da, ahaleginak nekazariei laguntzera bideratuko dituen, sektorearen beraren errentagarritasuna ahaztu gabe.

BIODIBERTSITATEA

1. Araba paradigma bat izan daiteke biodibertsitatearen arloan. Zenbait gaitan aurrera egiten ari da, eta arrakastak jakinarazi behar dira. Europako Biodibertsitate Estrategiaren arabera, Europak lurraldearen % 30 izan beharko luke Natura 2000 Sarearen barruan; Araba, berriz, lurraldearen % 28ekin dago hurbil.
2. Aldi berean industria- eta ingurumen-arloan lehiakorrak izatea ahalbidetuko duen oreka mantendu behar da. Arabak badu berezitasun bat: Natura 2000 Sarean lurraldearen % 28 izanik, Euskadin industria-pisu handiena duen lurraldea da, eta industriak pisu handia du BPGd-an.
3. Ekosistemen kontserbazioarekin eta garapenarekin parekatuko den garapen ekonomikoari eustea. Horrek esan nahi du herritarren ongizatea eta justizia soziala bermatu behar direla.
4. Paisaian eta biodibertsitatean esku hartzeko, sakon ezagutu behar dira. Ezagutza funtsezkoa da eremu horietan, eta Administrazioak sustatu behar du, gal ez dadin.
5. Foru-aldundiek biodibertsitatearen eta natura-gunearen arloan duten eskumen-esparrua garrantzitsua da. Baina biodibertsitatearen eremuan, foru- eta gobernu-erakundeen arteko koordinazioaren eta lankidetzaren ikuspegitik lan egin behar da.

EKIMENA	GAKOAK	GAKOAK	EKIMENA
ENERGIA BERRITAGARRIAK	<ol style="list-style-type: none"> 1. Erregai fosilekiko mendekotasunak gure sistema ekonomikoa eta gure ongizatea guztiz kaltebera bihurtzen ditu. Kalteberatasun hori gainditzeko, EBk ezarri zuen jarduera ekonomikoko guztiak igaro behar duela ingurumen-jasangarritasunaren iragazkia. 2. Energia berritagarriak dira gure autosufizientzia handitzeko eta energia fosilen inportazioarekiko mendekotasuna mugatzeko tresnarik eraginkorrena. 3. Trantsizio-une batean gaude, eta kontraesana izango da energia fosilei dirulaguntzak emateko "beharra". Garrantzitsuena ibilbide-orriak zehaztea da, dependentzia horiek ezabatu eta kontraesan horiek gainditu ahal izateko. 4. Finantzaketa, teknologia, kontzientziazioa eta borondate politikoa daude berritagarrietarako trantsizioa bizkortzeko, baina arrakastaz aurrera egin behar da gobernantzan: eragile politikoak (exekutiboak eta legegilea), ekonomikokoak eta sozialak lerrotatu behar dira, helburu komun baten mesedetan: jasangarritasuna eta energia berritagarriak. <p>Administrazioak arindu egin behar ditu lehenbailehen prozesu administratiboak eta burokratikoak, energia berritagarrien proiektuen garapena gutxituko duen trabarik izan ez dadin.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Administrazio publikoek ez dute energia-paradigma aldatzeko behar den ezagutza teknologikoa. Funtsezkoa da arlo publikoaren eta pribatuaren arteko lankidetzaren eremu honetan. 2. Energia-efizientziari buruzko informazio gehiago, bereziki herritarrentzako informazioa. Garrantzitsua da administrazioak energia-eraginkortasuneko hainbat neurri buruzko informazioa ematea (adibidez, autokontsumoa eta energia-komunitateak) eta erreferente izatea administrazioan energia-eraginkortasuneko neurriak bultzatzean. Energia-efizientzian aurrera egiteko prozesuen katalizatzailea. 3. Produktu eraginkorrak eta jasangarriak bermatzea prezio lehiakorretan, gizarte-kohesioa bermatzeko. Deskarbonizazioan aurrera egin nahi badugu, klase ertainak produktu edo zerbitzu berriak eskuratzeko aukera izan behar du. Adibidez: mugikortasun jasangarriaren aldeko apustuak irisgarria izan behar du guztiontzat (ibilgailu elektrikoa). <p>Iraunkortasunaren eta energia-efizientziaren aldeko apustuak industria-balioa eta lanpostuak sortuko ditu Araban.</p>	ENERGIA-ERAGINKORTASUNA
LEHEN SEKTOREA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontsumitzaileak funtsezko eragileak dira lehen sektoreaz hitz egiten dugunean. Ezin da produkzioaz hitz egin kontsumoa pentsatu gabe. Premiazkoa da kontsumitzaileen pentsamoldea aldatzea. Produktuetan balio-kate berriak txertatzea, eta horiek ingurumenaren zaintzarekin eta jasangarritasunarekin lotuta egotea. Gainera, hurbiltasuna eta denboraldia bezalako kontzeptuak berreskuratu eta integratu behar dira. elikadura-ohituretan. 2. Teknologia izan behar du paradigma-aldaketaren eragilea lehen sektorean. Ezagutzak eta teknikak nekazaritza-produkzioaren eredu linealen eta eredu zirkularren arteko prozesua errazten dute. Eskerrik asko teknologia berriak aldatetaren berehalako fenomenoetara egokitzeko gai gara klimatikoa, eta haren ondorioak arintzen ditugu epe ertain eta luzera. 3. Teknologiaren sustapenarekin batera, lehen sektoreko eragileek prestakuntza eta garatzeko eta erabiltzeko erraztasunak eman behar dituzte. <p>Funtsezkoa da erregulazio-gobernantza txertatzea lehen sektoreak bizi duen eraldaketa-prozesuan. Erregulazioa ezin da sektorearen atzetik joan, eta ezin ditu ahaleginak zehatzera bideratu. Borondate-aldaketa bat egon behar da, ahaleginak nekazariei laguntzera bideratu dituen, sektorearen beraren errentagarritasuna ahaztu gabe.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Araba paradigma bat izan daiteke biodibertsitatearen arloan. Zenbait gaitan aurrera egiten ari da, eta arrakasta jakinarazi behar zaie. Europako Biodibertsitate Estrategiaren arabera, Europan lurraldearen % 30 Natura 2000 sarearen barruan egon beharko litzateke; Araba, berriz, lurraldearen % 28. 2. Aldi berean industria- eta ingurumen-arloan lehiakorrak izatea ahalbidetuko duen oreka mantendu behar da. Arabako berezitasuna da, Natura 2000 Sarean lurraldearen % 28 izanik, lurralde industrializatuena dela, eta industriak pisu handia duela BPGd-an. 3. Ekosistemen kontserbazioarekin eta garapenarekin parekatuko den garapen ekonomikoa eustea. Horrek esan nahi du herritarren ongizatea eta justizia soziala bermatu behar direla. 4. Paisaian eta biodibertsitatean esku hartzeko, sakon ezagutu behar dira. E. Jakintza funtsezkoa da eremu horietan, eta Administrazioak sustatu behar du. <p>Foru-aldundiek biodibertsitatearen eta natura-gunearen arloan duten eskumen-esparrua garrantzitsua da. Baina biodibertsitatearen eremuan, erakundearen arteko koordinazioaren eta lankidetzaren ikuspegitik lan egin behar da.</p>	BIODIBERTSITATEA

PERTSONAK ZAINTZEA. Araba, ongizatearen epizentroa

ZAHARTZEA ETA NAHI GABEKO BAKARDADEA

1. Zahartzeari buruz hitz egitean, bi dimentsio hartu behar dira kontuan: landa-mundua eta genero-ikuspegia. Emakume gehienek zaintzen ardura izaten jarraitzen dute (zainketen feminizazioa).
2. Adinekoen zaintzan eta arretan lan egiten duten elkarten lana aitortzea. Haien lana bultzatzea, emaitzak maximizatuz.
3. Adinekoen babesa gizartearen gehiengoaren aldarrikapena da gaur egun. Bizitegi-eredu batetik eredu komunitario batera igaro gara. Egoitza handietatik komunitateko zerbitzuetara igarotzen gara familien inplikazioarekin eta profesionalen laguntzarekin.
4. Adinekoak zaintzeko funtsezko laguntza-elementuak: giro inklusiboa, autonomia eta hautaketa pertsonala, osasun integraleko sare orokorrak eta laguntza espezializatuak ondo ordaindutako profesionalekin.
5. Iraupen luzeko zaintza-eruedetan sakontzea. Erronka da ikustea nola egin dezakegun pertsonak ahalik eta denbora gehien bizitzea beren etxean, ahalik eta modu autonomoenean.
6. Bizitzan zehar zahartzen gara. Pertsonen bizitza osoko ongizaterako eta bizikalitaterako politiken eta ekimenen alde egitea, baldintza onenetan zahartzarora iristeko.
7. Zahartzaroaren irudiari buruzko dibulgazio- eta sentsibilizazio-kanpainak (edadismoaren aurkakoak). Pertsona adina zahartze-mota daude, adinekoen % 80 erabat autonomoak baitira.

ZAINKETEN EKOSISTEMA SOZIALA

1. Aldundiak bizitzan zeharreko zaintzak ematen ditu: adineko pertsonak artatzen ditu, baina baita gaixotasun mentalak edo desgaitasun intelektuala dutenak eta babesik gabe daudenak ere (indarkeriaren biktima diren emakumeak edo tutoretzapeko adingabeak).
2. Erabiltzaileen eta haien familia-inguruneen ahotsa entzun egin behar da. Erabiltzaileen iritzirik gabe, ezin da haien itzaropenei erantzun egiten dien ekosistema bat eraiki. Sistemaren ebaluazio parte-hartzailea sortu behar da.
3. Emaitzen neurketa eta jarraipena egiteko sistemak bultzatzea (Excell gehiago, Power Point gutxiago). Neurtu ezin dena ezin da objektibatu. Datuetan oinarritutako ebidentziak sortzeko beharra; horretarako, programen irismena ezagutzea, inpaktua ebaluatzea eta emaitzak neurtzea ahalbidetzen duten sistemak eta/edo tresnak sustatu behar dira. Aurrera egin behar da politika publikoen ebaluazio- eta inpaktudatuak sortzeko bidean.
4. Ongizatea ez da osasuna soilik, pertsonen oinarrizko premiak gainditzen dituzten elementuak dira. Denei eman behar zaie arreta, zainketen ikuspegi integral batetik eta gizarte- eta osasun-sistemen koordinaziotik.

OSASUN MENTALA. Ez dago osasunik osasun mentalik gabe.

1. COVID-19aren pandemia sanitarioak osasun mentalaren arazoa azaleratu du, eta eragin kezagarria izan du gazteen artean.
2. Aldundiak arreta mentala indartu eta hobetu behar du. Etxean lan egiten da gaixotasun mental larriak dituzten pertsonekin, eta komunitatean hainbat elkartek garatzen dituzten gizarte- eta hezkuntza- programekin, baina baliabideak falta dira.
3. Dauden baliabideei buruzko informazio eta komunikazio argia falta da, elkarteek jakin dezaten pertsonak nora bideratu problematikaren arabera. Elkarteek eskura dauden baliabide guztiak ezagutu behar dituzte, eta horietatik zein egokitzen diren hobekien paziente bakoitzarentzat.
4. Landa-ingurunean gertatzen diren egoerei erantzuteko baliabide espezifikoak sortzea, landa-inguruneko osasun mentalaren estigmari eta gazteen artean sortzen diren arazoei erantzutea.
5. Osasun mentalaren arloko giza baliabideak gehitzea, biztanleriaren gero eta premia handiagoei erantzuteko. Dauden baliabideak urrun daude OMEk gomendatzen dituen psikologoen/biztanleen ratioetatik.

EKIMENA	GAKOAK	GAKOAK	EKIMENA
ZAHARTZEA ETA NAHI GABEKO BAKARDADEA	<ol style="list-style-type: none"> Zahartzeari buruz hitz egitean, bi dimentsio hartu behar dira kontuan: landa-mundua eta genero ikuspegia. Oraindik ere emakumeek hartzen dute gehienbat zaintzen ardura (zaintzen feminizazioa). Adinekoen zaintzan eta arretan lan egiten duten elkarten lana aitortzea. Haien lana bultzatzea, emaitzak maximizatuz. Adinekoen babesa gizartearen gehiengoaren aldarrikapen bat da gaur egun. Egoitza-eredu batetik eredu komunitario batera pasatu gara. Egoitza handietatik komunitateko zerbitzuetara igarotzen gara, familien inplikazioarekin eta profesionalen laguntzarekin. Adinekoak zaintzeko funtsezko laguntza-elementuak: giro inklusiboa, autonomia eta aukera pertsonala, osasun integraleko sare orokorrak eta laguntza berezituak ongi ordaindutako profesionalekin. Iraupen luzeko zainketa-ereduetan sakontzea. Desafioa da zer egin dezakegun pertsonak ahalik eta denbora gehien bizi daitezen beren etxean, ahalik eta beregaintasun handienaz. Bizitzan zehar zahartzen gara. Pertsonen bizitza osoko ongizaterako eta bizi-kalitaterako politiken eta ekimenen alde egitea, zahartzarora baldintza onenetan iristeko. Zahartzaroaren irudiari buruzko zabalkunde eta sentsibilizazio kanpainak (adinkeriaren aurka). Zenbat pertsona, zahartzeko hainbat era daude; adinekoen % 80 erabat autonomoak dira. 	<ol style="list-style-type: none"> Aldundiak zainketak eskaintzen ditu bizitzan zehar: adineko pertsonari ematen die arreta, baina gaixotasun mentala edo desgaitasun intelektuala dutenei eta babesik gabe daudenei ere bai (indarkeria jasaten duten emakumeak edo tutoretzapeko adingabeak). Erabiltzaileen eta haien familia-inguruneen ahotsa entzun egin behar da. Erabiltzaileen iritzia jakin gabe, ezin daiteke eraike haien itzaropenei erantzuten dien ekosistema bat. Sistema ebaluatzeko partaidetzako era bat sortu behar da. Emaitzak neurtzeko eta haien jarraipena egiteko sistemak bultzatzea (Excell gehiago, Power Point gutxiago). Neurtu ezin dena ezin da objektibatu. Datuetan oinarritutako ebidentziak sortu beharra; horretarako, programen irismena ezagutzeko, haien eragina ebaluatzea eta emaitzak neurtzea ahalbideratzen duten sistemak eta tresnak bultzatu behar dira. Aurrera egin behar da politika publikoen ebaluazioari eta eraginari buruzko datuak sortzerantz. Ongizatea ez da osasuna soilik, pertsonen oinarriko premietatik harantzago doazen hainbat elementu dira. Guztiak hartu behar dira kontuan, zaintzen ikuspegi integral batetik eta gizarte eta osasun sistema desberdinen koordinaziotik. 	ZAINKETA EKOSISTEMA SOZIALA

EKIMENA	GAKOAK
OSASUN MENTALA	<ol style="list-style-type: none"> COVID-19ren pandemia sanitarioak agerira atera du osasun mentalaren arazoa, zeinak oso eragin kezkagarria izan baitu gazteenengan. Aldundiak arreta mentala indartu eta hobetu egin behar du. Etxez etxeko lana egiten da gaixotasun mental larriak dituzten pertsonekin, eta komunitate mailan, hainbat elkarte garatzen dituzten gizarte eta hezkuntza programekin, baina baliabideak falta dira. Dauden baliabideen inguruko informazio eta komunikazio argia falta da, elkarteek jakin dezaten pertsonak nora bideratu problematikaren arabera. Elkarteek eskura dauden baliabide guztiak ezagutu behar dituzte, eta jakin horietatik zeintzuk diren egokienak paziente bakoitzarentzat. Landa-ingurunean gertatzen diren egoerei erantzuteko baliabide espezifikoak sortzea, aurre egitea landa-ingurune osasun mentalaren estigmari eta gazteengan dauden arazoei. Osasun mentalaren arloko giza baliabideak gehitzea, biztanleriaren gero eta premia handiagoi erantzuna emateko. Dauden baliabideak urruti daude OMEk gomendatzen dituen psikologo / biztanle ratioetatik.

SEI AURRERAPEN-PALANKA, ZORTZI JARDUERA-ILDO

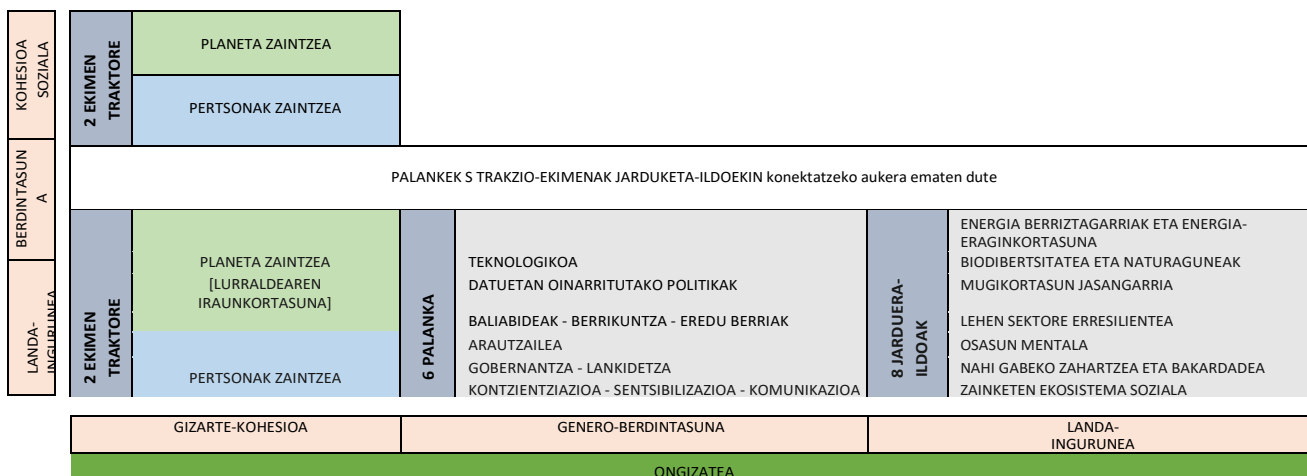
Arabak aukera du bere kudeaketan honako kontzeptu hau integratzeko: "*Planetary health/bienestar planetario*". Planetako osasuna terminoa egokitzea da, eta ahalik eta osasun-, ongizate- eta ekitate-mailarik altuena lortzea esan nahi du, arreta arduratsua eskainiz giza sistemai – politikoak, ekonomikoak eta sozialak – eta Lurreko sistema naturalei, gizateriak aurrera eta aurrera egin dezakeen ingurumen-muga seguruak zehazten baitituzte.

Ildo horretan, eta Araba in Progressen elkarrizketetan partekatu den bezala, argitaratutako azken azterlanek harreman positiboa erakusten dute naturarekiko kontaktuaren eta pertsonen osasunaren artean 2.

Ebidentziek aurrera egiten dute planetaren ongizateak eta pertsonen ongizateak bat egin behar dutela dioen ildoen artean. Horretarako, Araba in Progressen 8 elkarrizketetan 6 palanka identifikatu dira, 2 EKIMEN TRAKTOREAK aurrerapenarekin eta ongizatearekin identifikatutako 8 JARDUKETA-ILDOEKIN lotzeko.

- Palanka teknologikoa + Berrikuntza
- Datuetan oinarritutako politikak bultzatzea
- Errealitate berrietara egokitutako baliabide eta eredu berriak bultzatzea.
- Erregulazio-malgutasuna eta -arintasuna.
- Gobernantza eta lankidetzak.
- Kontzientziazioa eta sentsibilizazioa, herritar informatuak, kontzientek eta lurraldearen ongizatearekin inplikatuak.

6 palankek eta 8 jarduer-ildoez kontuan hartu behar dituzte gizarte-koheretia, genero-berdintasuna eta landa-munduaren errealitatea, eta, horrela, pertsonen eta Arabako lurraldearen ongizaterantz aurrera egin.

1 Whitmee et al., los Safeguarding human health in the Anthropocene epoch: report of The Rockefeller Foundation- Lancet Commission on planetary health ¹. The Lancet 2015.
2 Geoffrey H. Donostia et al. (2022) The association between tree planting and mortality: A natural experiment and cost-benefit analyses ².